

דרישכונע

פרשת כי תשא, תשע"ח, מספר 1260

כיצד הרהיב משה עוז לשבור את הלוחות? עמיהוד סלומון

לפי אחת הגישות, משה לא השליך את הלוחות מיזמתו, אלא הייתה זו תאונה, הם נפלו מידי. "הלוחות היו משאוי ארבעים סאה והכתב היה סובלן, כיון שפרח הכתב כבדו על ידיו של משה ונפלו ונשתברו" (ירושלמי תענית ד:ה; כג ע"ב). כלומר, בעקבות החטא, האותיות הכתובות בלוחות פרחו באוויר, ומאותו רגע נעשו הלוחות כבדות משקל, ולא היה בידי משה הכוח להמשיך ולהחזיק בהם.

אמנם, לשון הכתוב "ויחר אף משה וישלך מידו את הלחת וישבר אתם", אינו מתיישב בנחת עם פירוש זה, ואולי משום כך רשב"ם מתקן מעט (שמ' לב:יט):

וישלך מידו - כשראה את העגל תשש כחו ולא היה בו כח והשליכם רחוק ממנו קצת שלא יזיק את רגליו בנפלים, בדרך כל משליכי משאוי כשאין בהם כח לשאת. וכן ראיתי בפרקים של רבי אליעזר,² ועיקר פשוטו כך.

בדבריו, יש הבחנה נוספת: השינוי לא היה במשקל הלוחות, אלא "כשראה את העגל תשש כחו". משמע, לא שינוי פיזי אלא שינוי נפשי-מנטלי: כיוון שראה משה את העגל והמחולות, הוא איבד את כוח הסבל, ומשום כך נפלו הלוחות מידי. מכל מקום, הוא הצליח להדוף אותם מעט, כדי שלא ייפלו על רגליו.³

במסכת שבת (פז ע"א) חז"ל הולכים בדרך שונה. לשיטתם, משה שבר את הלוחות בכוונה

מעשה שבירת הלוחות מעורר השתאות. משה רבנו קיבל מא-לוהים את לוחות הברית, על מנת למסור אותם לישראל. למעשה, זהו החפץ היחיד שניתן אי-פעם מידי הא-ל לאדם. משה יורד מההר, רואה את מעשה העגל, ובלא הוראה מגבוה – שובר את הלוחות.

נראה, שהכתוב מעורר אותנו להרהר בעוצמת האירוע. על מנת להמחיש את גודל הדרמה, אנו מוצאים ביטוי לחשיבותם של הלוחות, רגע לפני שבירתם (שמ' לב: טו-טז, יט): "ויפן וירד משה מן ההר וישגי לחת העדת בידו לחת כתבים משגי עבריהם מזה ומזה הם כתבים. והלחת מעשה א-להים המה והמכתב מכתב א-להים הוא חרות על הלחת... והי פאשר קרב אל המחנה וירא את העגל... ויחר אף משה וישלך מידו את הלחת וישבר אתם תחת ההר".¹

כיצד הרהיב משה עוז בנפשו, לשבור את הלוחות? זהו אולי האובייקט החשוב ביותר שניתן אי פעם לאדם; כיצד הוא מעז ליטול את האחריות על שבירתו? כך שאל רבינו בחיי (שמ' לב:טז):

יש לתמוה על משה עבד ה' נאמן ביתו, איך ערב לבו לשבר הלוחות שהיו מכתב א-להים, ואם ישראל חטאו ולא היו ראויים אל התורה, היה לו להחזיר התורה לאכסניא שלה ולבקש מאת הקדוש ברוך הוא מה יעשה בה. אילו מלך בשר ודם שולח כתבו חתום ביד עבדו נאמן ביתו לשרי המלכות והם אינם רוצים לקבלו, ראוי העבד הנאמן להחזירו אל המלך, לא שינהוג בו בזיון ויקרענו.

* הרב עמיהוד סלומון - רב קהילת "כנסת ישראל" פתח תקוה, ראש בתי מדרש בעיר, ועורך העלון "בטוב טעם".

¹ גם רמב"ן (שמ' לב:טז) עומד על כך שניתן היה לצפות שהתיאור על איכותם של הלוחות יופיע כבר בעת מסירתם למשה. אם כן, מדוע זה מופיע דווקא לפני שבירתם? לדבריו, יש בכך ציון לשבח למשה, "הזכירו בכאן לספר במעלתן, לומר כי לא נמנע משה בכל זה מלשבר אותם".

² פרקי דרבי אליעזר (פרק מ"ה): "והיו הכתובין סובלין את עצמן ואת משה עמן. וכשראו את התפים ואת המחולות ואת העגל, ברחו הכתובים ופרחו מן הלוחות, ונמצאו כבדין על ידי משה. ולא יכול משה לסבול את עצמו ולא את הלוחות, והשליכן מידי ונשתברו".

³ נראה שרמב"ן (שמ' לב:טז) עומד על ההבחנה שבין הפירושים, האם השינוי התרחש אצל משה, או בלוחות עצמם: 1. כי חרה לו בראותו המעשה הרע ההוא, ולא יכול להתאפק. 2. או כעניין שהזכירו רבותינו (שמ"ר מו:א), שפרח הכתב עתה בבואו בגבול העגל במקום הטומאה והחטא".

לך א-לוה מעונך" (איוב יא:ו).

בירושלמי (תענית ד:ה; כג ע"ב) נמצא פירוש יוצא דופן:

כיון שעשו ישראל אותו מעשה, ביקש הקב"ה לחוטפן מידו של משה, וגברה ידו של משה וחטפן ממנו. הוא שהכתוב משבחו בסוף ואומר (דב' לד:יב): **וְלָכֵל הַיָּד הַחֲזָקָה** - ייא שלמא על ידה דגברת עליה מינא (יהא שלום על ידך, שגברת עליה ממני).

רוצה לומר, ה' דרש את הלוחות בחזרה, ומשה התעקש להחזיקם.

תיאור זה, הופך את התמונה: משה לא התכוון להשחית את הלוחות, אלא להצילם. הכתוב בפרשת "עקב" (דב' ט:יז): **"וְאֶתֶּפֶשׁ בְּשֵׁנֵי הַלְּחָת וְאֶשְׁלַכְם מֵעַל שְׁתֵּי יָדַי וְאֶשְׁבְּרֵם לְעֵינֵיכֶם"** מתאים לכך. משמע, הוא עסוק ב"תפיסה", כדי שהלוחות לא ילקחו מידו לשמים. אך אם משה רצה להגן על הלוחות, מדוע בכל זאת שברם? נראה, שכברירת מחדל, הוא ניתץ אותם אל הקרקע, ובכך הוא הצליח, לכל הפחות, להשאיר אותם בארץ; שבורים, אבל עדיין כאן.

אולי אפשר לצעוד בדרך נוספת ומקורית. כאמור, בספר "דברים" התיאור שונה במקצת: **"וְאֶתֶּפֶשׁ בְּשֵׁנֵי הַלְּחָת וְאֶשְׁלַכְם מֵעַל שְׁתֵּי יָדַי וְאֶשְׁבְּרֵם לְעֵינֵיכֶם"**. אם בכוונתו להשליך את הלוחות, מדוע הוא "תופס" אותם? ומה הפירוש "מעל שתי ידי"?

להבנת העניין נעיין בבבלי, במסכת תענית (כט ע"א):

תנו רבנן: משחרב הבית בראשונה נתקבצו כיתות כיתות של פרחי כהונה, ומפתחות ההיכל בידן, ועלו לגג ההיכל ואמרו לפניו: רבונו של עולם, הואיל ולא זכינו להיות גזברין נאמנים - יהיו מפתחות מסורות לך, וזרקום כלפי מעלה. ויצתה כעין פיסת יד וקיבלתן מהם, והם קפצו ונפלו לתוך האור.

אם כן, באופן הפוך מהפירוש הקודם המובא בירושלמי, אפשר, שבעקבות המראה הקשה של העם החוטא בעגל, משה, כמו פרחי הכהונה אחריו, מעוניין להחזיר את הלוחות לשמים, הוא לא התכוון לשבור אותם, אלא להטיל אותם כלפי מעלה, ושתבוא מעין "פיסת יד" ותיקח אותם בחזרה, וזהו **"וְאֶשְׁלַכְם מֵעַל שְׁתֵּי יָדַי"**, אלא שזה לא קרה, ובלא כוונה **"וְאֶשְׁבְּרֵם לְעֵינֵיכֶם"** - הלוחות נפלו ונשברו.

אם נכונים דברינו, מובן מדוע משה הצטער וחשש מתגובת ה': הוא לא ראה לנכון לשבור את הלוחות, הם נשברו בטעות, רק משום שהוא חשב שתצא יד מן השמים כדי לתפוס אותם, והיד לא באה.

תחילה, ומתוך שיקול דעת עצמאי:

תניא: שלשה דברים עשה משה מדעתו והסכים הקב"ה עמו: הוסיף יום אחד מדעתו, ופירש מן האשה, ושבר את הלוחות... מאי דריש? אמר: ומה פסח שהוא אחד מתרי"ג מצות, אמרה תורה "וכל בן נכר לא יאכל בו", התורה כולה כאן, וישראל משומדים - על אחת כמה וכמה. ומנלן דהסכים הקב"ה על ידו? שנאמר: **"אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ"** (שמ' לד:א), ואמר ריש לקיש: י"ש כחך ששיברת (רש"י: אשר - אישור, שאישרו ושיבחו על שבירתן).

לפי גישה זו, משה שבר על דעת עצמו, ובדיעבד הסכים אתו א-לוהים. ניתן להניח, שבשונה ממעשים אחרים שיזם משה, דווקא לאחר שבירת לוחות הברית, הוא חשש מתגובת ה', ולא נחה דעתו עד שקיבל את האישור "י"ש כחך ששיברת".

מעניין לגלות, כי לדעת רש"י המילים האחרונות בתורה, המוקדשות להספד על משה, מכוונות דווקא לשבירת הלוחות: **"וְלֹא קָם נְבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה אֲשֶׁר יָדְעוּ ה' פְּנִים אֶל פְּנִים. לְכֹל הָאֵתָת וְהַמּוֹפְתִים אֲשֶׁר שָׁלַח ה' לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לְפָרְעֹה וְלְכֹל עַבְדּוֹ וְלְכֹל אֶרְצוֹ. וְלָכֵל הַיָּד הַחֲזָקָה וְלְכֹל הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינֵי כָל יִשְׂרָאֵל"** (דב' לד:יב). ופירש רש"י:

ולכל היד החזקה - שקבל את התורה בלוחות בידו. לעיני כל ישראל - שנשאו לבו לשבור הלוחות לעיניהם, שנאמר **"וְאֶשְׁבְּרֵם לְעֵינֵיכֶם"** (דב' ט:יז), והסכימה דעת הקב"ה לדעתו, שנאמר **"אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ"** - י"ש כחך ששיברת. במילים אלו חותם רש"י את פירושו לתורה.

אי אפשר להישאר אדישים לשבירת לוחות הברית, שהרי אם השבירה הייתה שלא כדן, אזי זהו מעשה חמור מאוד. ונראה, שמשם אינו מוצא מרגוע לנפשו לאחר השבירה. אולי משום כך, הוא לא הסתפק ב"י"ש כחך", אלא אף אחרי מותו, התורה מסיימת את מילותיה בציון לשבחו של משה; בשונה ממה שניתן היה לחשוב, הכתוב מעיד עליו כי דווקא שבירת הלוחות הוא המעשה החשוב ביותר שעשה בחייו. זו החותמת לכך שהיה זה הצעד הנכון, וזכות זו עומדת לו לקץ הימים. פירוש זה, מתכתב עם המדרש (שמ"ר מו:א):

אמר משה: הרי היה לישראל מי שיבקש עליהם (בעקבות חטא העגל), אני מי יבקש עלי? התחיל מצטער על שבור הלוחות, ואמר לו הקב"ה: אל תצטער... ולא עוד, אלא שאתה מבושר שמחלתי לך על חטייה שלך שנאמר **"וְיָדַע כִּי יֵשֶׁה"**

עורך: פרופ' יוסף עופר
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

הדף השבועי יוצא לאור
על ידי הפקולטה למדעי היהדות ולשכת רב הקמפוס

בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע
יש לשמור על קדושת העלון